

פרשת דברים תשע"ד

הרב ארי דוד קאהן
Israel Center
<http://arikahn.blogspot.com>

Rabbi Ari Kahn
Adk1010@gmail.com
<http://Rabbiarikahn.com>

1. כלי יקר על דברים פרק א פסוק א

ובט"ב היה מעשה המרגלים בו ביום נולדה מדת שנאת חנם בישראל כמ"ש (דברים א כז) ותאמרו בשנאת ה' אותנו הוציאנו וגו' פירש"י מה דבלבך על רחמך מה דבלביה עליך. (ילקו"ש דברים תתה.) כי המה סברו מאחר שכל אחד מהם שונא את חבירו כד מסתמא שונא אותם גם הקב"ה, ועוד מאחר שטעו לומר שהקב"ה שונא אותם בחנם א"כ ודאי טבע הענין מחייב זה שכל אחד ישנא את חבירו, ותהר צרה זו ותלד מדה רעה זו אשר החריבה בית ראשון ושני, כי בבית ראשון היה שנאת חנם בין נשיאי ישראל, ובבית שני פשתה הנגע בין כל ישראל כדאיתא ביומא (ט ע"ב)

2. תוספתא מסכת מנחות (צוקרמאנדל) פרק יג הלכה כב

אמר ר' יוחנן בן תורתא מפני מה חרבה שילה מפני בזיון קדשים שבתוכה ירושלם בניין הראשון מפני מה חרבה מפני עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים שהיה בתוכה אבל באחרונה מכירין אנו בהן שהן עמלין בתורה וזהירין במעשרות מפני מה גלו מפני שאוהבין את הממון ושונאין איש את רעהו ללמדך שקשה שנאת איש את רעהו לפני המקום ושקלה הכתוב כנגד עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים:

3. תלמוד בבלי מסכת יומא דף ט עמוד ב

מקדש ראשון מפני מה חרב? מפני שלשה דברים שהיו בו: עבודה זרה, וגלוי עריות, ושפיכות דמים. עבודה זרה ... אבל מקדש שני, שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים מפני מה חרב? מפני שהיתה בו שנאת חנם. ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות: עבודה זרה, גלוי עריות, ושפיכות דמים... ובמקדש ראשון לא הוה ביה שנאת חנם? והכתיב +יחזקאל כא+ מגורי אל חרב היו את עמי לכן ספק אל ירד. ואמר רבי (אליעזר): +מסורת הש"ס: [אלעזר]+ אלו בני אדם שאוכלין ושותין זה עם זה, ודוקרין זה את זה בחרבות שבלשונם! - ההיא בנשיאי ישראל הוא, דכתיב +יחזקאל כא+ זעק והילל בן אדם כי היא היתה בעמי. ותניא: זעק והילל בן אדם יכול לכל? תלמוד לומר: היא בכל נשיאי ישראל.

4. בראשית פרק כו,

(יב) וַיִּזְרַע יַצְחָק בְּאֶרֶץ הַחֹמָה וַיִּמְצָא בַשָּׂנֵה הַחֹמָה וַיְבָרְכֵהוּ ה': (יג) וַיִּגְדַּל הָאִישׁ וַיֵּלֶךְ הַלּוֹךְ וַיִּגְדַּל עַד כִּי־גָדַל מְאֹד: (יד) וַיְהִי־לּוֹ מְקַנְה־צֶאֱן וּמְקַנְה־בְּקָר וְעַבְדָּה רַבָּה וַיִּקְנְאוּ אֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים: (טו) וְכָל־הַבְּאֵרֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ עַבְדֵי אָבִיו בְּיַמֵּי אַבְרָהָם אָבִיו סִתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים וַיִּמְלְאוּם עֶפְרוֹ: (טז) וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ אֶל־יַצְחָק לֵךְ מֵעִמָּנוּ כִּי־עֲצַמְתָּ־מִמֶּנּוּ מְאֹד: (יז) וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם יַצְחָק וַיִּחַן בְּנַחֲל־גֶרַר וַיֵּשֶׁב שָׁם: (יח) וַיֵּשֶׁב יַצְחָק וַיִּחְפְּרוּ אֶת־בְּאֵרֹת הַיָּמִים אֲשֶׁר חָפְרוּ בְּיַמֵּי אַבְרָהָם אָבִיו וַיִּסְתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים אַחֲרַי מוֹת אַבְרָהָם וַיִּקְרָא לָהֶן שְׁמוֹת כַּשְׁמֹת אֲשֶׁר־קָרָא לָהֶן אָבִיו: (יט) וַיִּחְפְּרוּ עַבְדֵי־יַצְחָק בְּנַחֲל וַיִּמְצְאוּ־שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים: (כ) וַיְרִיבוּ רַעֵי גֶרַר עִם־רַעֵי יַצְחָק לֵאמֹר לָנוּ הַיָּמִים וַיִּקְרָא שֵׁם־הַבְּאֵר עֵשֶׂק כִּי הִתְעַשְׂקוּ עִמּוֹ: (כא) וַיִּחְפְּרוּ בְּאֵר אַחֲרֵת וַיְרִיבוּ גַם־עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שִׁטְנָה: (כב) וַיַּעַתֵּק מִשָּׁם וַיִּחְפֹּר בְּאֵר אַחֲרֵת וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ רְחֹבוֹת וַיֹּאמֶר כִּי־עָתָה הִרְחִיב ה' לָנוּ וּפְרִינוּ בְּאֶרֶץ: (כג) וַיַּעַל מִשָּׁם בְּאֵר שִׁבְעָה... (כו) וַאֲבִימֶלֶךְ הָלַךְ אֵלָיו מִגֶּרַר וְאַחֲזֵת מִרְעֵהוּ וּפִיכַל שֶׁר־

צָבְאוֹ: (כז) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִצְחָק מִדּוֹעַ בְּאַתֶּם אֵלַי וְאַתֶּם שְׂנֵאתֶם אֹתִי וְתִשְׁלַחְנִי מֵאַתְּכֶם: (כח) וַיֹּאמְרוּ רְאוּ רְאִינוּ כִּי־הָיָה ה' עִמָּךְ וְנֹאמַר תְּהִי נָא אֱלֹהֵי בֵּינוֹתֵינוּ בֵּינֵינוּ וּבֵינֶךָ וְנִכְרַתְהָ בְּרִית עִמָּךְ: (כט) אִם־תַּעֲשֶׂה עִמָּנוּ רָעָה כַּאֲשֶׁר לֹא נִגְעָנוּךָ וְכַאֲשֶׁר עָשִׂינוּ עִמָּךְ רַק־טוֹב וְנִשְׁלַחְךָ בְּשָׁלוֹם אֶתְהָ עֵתָה בְּרוּךְ ה': (ל) וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתָּה וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ: (לא) וַיִּשְׁכְּמוּ בַבֶּקֶר וַיִּשְׁבְּעוּ אִישׁ לְאַחִיו וַיִּשְׁלַחֵם יִצְחָק וַיִּלְכוּ מֵאַתְּנוּ בְּשָׁלוֹם: (לב) וַיְהִי בַיּוֹם הַהוּא וַיִּבְאוּ עִבְדֵי יִצְחָק וַיִּגְדּוּ לוֹ עַל־אֲדוֹת הַבְּאֵר אֲשֶׁר חָפְרוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ מִצְּאֵנוּ מַיִם: (לג) וַיִּקְרָא אֶתְהָ שְׁבַעַה עַל־כֵּן שֵׁם־הָעִיר בְּאֵר שְׁבַע עַד הַיּוֹם הַזֶּה: 0

5. ספורנו עה"ת ספר בראשית פרק כו פסוק טו

סתמום פלשתים. כאשר יראו מצות אבימלך לבלתי הזיק ליצחק סתמו הבארות בשנאת קנאתם

6. כלי יקר על בראשית פרק כו פסוק יט

ויחפרו עבדי יצחק בנחל וימצאו שם באר מים חיים. נתב הרמב"ן וכן בספר תולדות יצחק וכן בספר מנורת המאור, לפי שכל מה שאירע לאבות היה סימן לבנים על כן מצאו מקום לדרוש כל עניני בארות אלו על ג' בתי מקדשים שנקראו באר מים חיים, כי כשם שעשו מריבה על שני בארות, והשלישי קרא רחובות, כך במקדש ראשון ושני עשו האומות מריבה עם ישראל עד שהחריבוה אבל השלישי שיבנה ב"ב קרא רחובות: ואוסיף אני משלי, להרחיב פרטי הענינים שישכמו עם דרוש זה, ובו יתורץ מה שנאמר, כי עתה הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ. כי כפי הנראה שמאמר ופרינו בארץ אינו טעם ללשון רחובות, על כן ארחיב בו הדבור בפרטי הענינים שכולם מתאימים עם מה שקרה לנו ומה שיהיה באחרית הימים. כי ידוע מ"ש רז"ל (יומא ט ע"ב) שבבית ראשון היה מצה ומריבה ושנאת חנם בין נשיאי ישראל שנקראו רועים, כמ"ש (ירמיה כג ד) והקימותי עליהם רועים. ונחרב הבית בסיבת המריבה שהיתה בין מלכי ישראל ומלכי יהודה. ובבית שני היתה מידת השנאת חנם בין כל ישראל כי פשה הנגע בכולם עד לאין מרפא. ועל כן כתיב בבאר ראשון ויריבו רועי גרר עם רועי יצחק, לרמוז גם לעתיד שתהיה מריבה בין רועי ישראל, ואגב גררה רבו גם רועי האומות עם ישראל. על כן קרא שם הבאר עשק כי התעשקו עמו, כי יש הבדל בין שנים המתקוטטים על דבר איזו עסק שביניהם, לבין שנים המתקוטטים בחנם על לא דבר כמנהג דורינו, וזה ההבדל בין בית ראשון לשני כי השנאה שהיתה בין רועי ישראל בבית ראשון היתה על עסק המלכות, כי נחלקה מלכות ישראל, וטבע הענין נותן שאין מלכות נוגעת בחברתה, על כן חשב כל אחד מהם שחבירו נכנס בגבולו, וע"י עסק זו רבתה המשטמה ביניהם. אבל השנאת חנם של בית שני, היה בחנם על לא דבר, כי אפילו הפחותים היו שונאים זה לזה על לא דבר, כי על כן נקראת שנאתם שנאת חנם אע"פ שלא היה לאחד שום עסק עם חבירו, ואין זה כי אם רוע לב והשטן היה מרקד ביניהם להכשילם זה בזה, כי מצא אלהים עונם ממקום אחר על כן הסיתם זה בזה למצוא עונו לשנוא. לכך ויחפרו באר אחרת ויריבו גם עליה ויקרא שמה שטנה לא הזכיר במריבה זו הרועים, רמוז למריבת בית שני שהיתה בכל ישראל ע"כ קראוה שטנה כי לא מצאו סבה אל דברי ריבותם, כ"א מה שהיה ודאי השטן מרקד בין קרניהם אשר בהם ינגחו זה לזה, כמ"ש (ויקרא כו לו) וכשלו איש באחיו: ובבאר השלישי לא רבו עליה, כי בית המקדש השלישי יבנה ע"י מלך המשיח, שנאמר בו (ישעיה ט ו) למרבה המשרה ולשלום אין קץ, כי אך שלום ואמת יהיה בימיו.

7. ספר יערות דבש - חלק ראשון - דרוש י

אוי ואבוי, היש לך שונא גדול מזה, רואה חבירו טובע בנהר ואין מוחה, זו שנאת חנם בלי מצוות שהיה בזמן בית שני, כי רבו העוברים ולא מיחו, ובשביל זה, נעשו פרצות

רבות בבית שני, שהיו כת צדוקים ויתר כתות, שפקרו בדברי תורה שבעל פה ומרו פי בית דין הגדול שבירושלם, וזהו יותר עון מכל העונות, כי זהו בכלל כפירה, ודרך זרה היא מי שאומר בבית שני לא היה עון גדול נמצא ביניהם כלל, היש עון גדול מאפיקורסים שכפרו בתורה שבעל פה ובהוראת סנהדרין שיושבים על כסא ה' ואלהים נצב בעדתם, ובוזה רבו, כמו רבו בשיטות צדוקים, בייסותים, כת יהודא גלילי, וכת שהיו שוכנים ביערות ומדברות, והכל היה נגד רצון חכמי ישראל הפרושים, כי לא קיימו מצות רגלים ומועדי ה', ורבים מכתות שלא נשאו נשים כלל, ויתנהגו כמשפט אחים ואחיות אצל הנוצרים ועכו"ם קדמונים, כי מאתם למדו עכו"ם לעשות כמותם, ורוב מהכתות שפקרו בהשארות הנפש ותחיית המתים, היש לך עון גדול מזה, ומה צריך חולי רע ומר יותר, עד אשר הכהן גדול, שהיה בשנה ההיא שנחרב הבית, היה איש צדוקי, **כמ"ש יוסף בן גוריון** בספרו לרומיים, תפח רוחיה דהאי כהן און ימ"ש אשר כך עלתה בשנתו, ואיך היה צום נבחר, עת רצון לה' להתמלא רחמים על ישראל ולהנחם מהרעה, אם איש צורר ומתעב כזה בא קודש פנימה, ולכן משחז"ל [יומא ט ע"ב] כי בבית שני היה עון שנאת חנם, הכונה כי זהו שרש המרי, כי על ידי כך באה כל הרעה הזו, וזהו החלי, כי היותם שותקים בעוברי עבירה על ידי כך יסובב כי פשתה הרעה, מרעה אל רעה יצאו, וגברו המינים וצדוקים ואפיקורסים ימ"ש:

8. בית הלוי על שמות פרק יב פסוק מג

והנה הני שני אופני חטאים היו בעגל ובמרגלים וחלוקים הוו ממש מהיפוך להיפוך. דבעגל היה החטא בעניני ע"ג לומר להעגל אלה אלהיך ישראל ולהאמין בהעגל או במזל שור שיש בו איזו כח לפעול בעולם השפל ועברו על אזהרת לא יהיה לך. אבל במרגלים לא היה בו שום סרך ע"ז רק אדרבה שם היה החטא להיפוך ממש בחסרון אמונה ואמרו כי חזק הוא ממנו כביכול גם בעה"ב אינו יכול להוציא משם כליו. דשפטו ע"פ משפטי השכל ודרכי הטבע אחרי שראו שם ערים בצורות ויושביה בני ענק אמרו דלא יוכלו ישראל לכובשם, וענין חטאם אז היה נגד העשה של אנכי וכמבואר. ובוזה הוא דנחלק ט"ב משבעה עשר בתמוז. וגם בשני החורבנות מצינו ג"כ שהיו חלוקים בהני שני מיני חטאים, דבבית ראשון היה חטא ע"ז וכמו דאיתא בפרק ראשון דיומא (ט), וזהו בחי חטא העגל של י"ז בתמוז, **ובבית שני** לא היה חטא ע"ז כלל ועיקר יסוד חורבנו היה ע"י שאז נתחדשו כת הצדוקים שכפרו באמונה ובקבלת חכמינו ז"ל לפרש התורה שבכתב ע"י קבלתם בתורה שבע"פ והצדוקים הלכו בהתורה לפרשו ע"פ שכלם הטבעי ומזה נצמח לבסוף החורבן וכמו שכתב ביערות דבש דעיקר חורבנו ע"י שנתחדשה כת הצדוקים. וכן נתחדש ונתרבו אז בעולם כת הפילוסופין תלמידי אריסטו בלימודם החכמה שאחרי הטבע. ומה דאמרו בגמרא דיומא (ט ב) דבית שני נחרב עבור שנאת חנם כתבנו במק"א פירושו דעיקר מה שנתחדשו הכופרים אז היה יסודו ע"י שנאת חנם דעל ידי השנאה נתפרדו אלו מן החכמים מקבלי תורה שבע"פ ולבסוף נתפקרו עבור זה לגמרי, ועכ"פ החטא היה בענין ובחינה ניצוץ מחטא מרגלים שיסודו הכפירה בהאמת וחסרון האמונה במה שמחויבין להאמין. וזהו כוונתו של המדרש שהתחלנו, כי שמענו חרפה זה י"ז בתמוז שנעשה העגל, כסתה כלמה פנינו זה תשעה באב ששבו המרגלים, כי באו זרים על מקדשי ה' זה חורבן ראשון וחורבן שני, דהני שני חורבנות היו משרשי שני החטאים האלו, **בית ראשון היה מניצוץ חטא העגל ובית שני היה מבחינת חטא מרגלים וכמו שנתבאר.**

9. ספר יערות דבש - חלק ראשון - דרוש ז

והנה אף אנו כמו אדם, בזה שבחטאו לבד גרם לכל ברואים באמת. וזהו כאדם עברו ברית, כי אנו בזה כמו אדם הראשון. ולכך היו ישראל שחטאו בארץ ישראל בבית שני **בשנאת חנם**, אבל ישראלים שהיו שוכנים בשאר ארצות, בכל מצרים ובכל מדינות כמבואר ליוסף בן גוריון לרומים, כי ממש כפלי כפלים ויותר היו יהודים השוכנים חוץ

לארץ ישראל ממה שהיה בארץ ישראל בזמן החורבן, וכולם הרחיקו נדוד מארץ ישראל, כי לא יוכלו לסבול הלשון הרע ושנאת חנם וכדומה מהעול הנעשה בארץ ישראל ועזבו ארץ חיים, אם כן לכאורה יש לתמוה, למה ריחק מהם הישועה, הלא הם לא היו בעון הנ"ל הגורם גלות ארץ. אבל החטא של ישראל שהיו בארץ ישראל גורם קללה לכל ישראל בכל קצוות אדמה כהנ"ל. ולכך היהודים היושבים בחוץ לארץ ולא זכו לעלות לארץ ישראל להסתופף בנחלת ה', הם נדונין בשלוחים כמו נשמות הנ"ל, אבל בני ארץ ישראל שכבר שבו לארץ ישראל, נדונו בגירושין ויצאו בעונות הרבים משם:

10. ספר ישעיה פרק יא: יג

וְסָרָה קִנְאֵת אֶפְרַיִם וְצַרְרֵי יְהוּדָה יִכְרְתוּ אֶפְרַיִם לֹא יִקְנֵא אֶת יְהוּדָה וְיְהוּדָה לֹא יִצַר אֶת אֶפְרַיִם:

11. רש"י ישעיהו פרק יא פסוק יג

אפרים לא יקנא את יהודה - משיח בן יוסף ומשיח בן דוד לא יקנאו זה בזה:

12. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף קב עמוד א

(מ"א יג) "אחר הדבר הזה לא שב ירבעם מדרכו הרעה וגו'. מאי, אחר? אמר רבי אבא, אחר שתפשו הקדוש ברוך הוא לירבעם בבגדו, אמר לו, חזר בך, ואני ואתה וכן ישי נטיל בגן עדן. אמר לו, ומי בראש? אמר לו, בן ישי בראש. (אמר,) אי הכי - לא בעי

13. ספר הליקוטים - ספר מלכים א - פרק יא

ויהי בעת ההיא וכו'. והוא מתכסה בשלמה וכו'. הנה ירבעם היה נשמת יוסף הצדיק, וכשחטא פרחו ממנו אותה נשמה, בסוד ויאשם בבעל וימות. והנה היה מכוסה בשלמה חדשה, בסוד ותתפשהו בבגדו, וגם אותו לזכותו שנית תפש הקב"ה בבגדו ואמר מי בראש, בן ישי, בסוד עטרת היסוד, דוד כתר מלכות, והבן.

14. אבן עזרא על ויקרא פרק יט פסוק יז

לא תשנא את אחיך - הפך ואהבת לרעך והנה אלה המצות כולם נטועות בלב ובהשמרם ישבו בארץ כי על שנאת חנם חרב בית שני:

15. ספר חרדים - פרק סו- פה

בשנאת חנם כתיב, לא תשנא את אחיך בלבבך, והיא שורש כל הרעות. ראה מה גרמה שנאת יוסף לאחיו, ועל שנאת חנם אנו בגלות הארוך הזה [יותר] מכל הגלויות שהיו בסיבת עבודת אלילים וגלוי עריות ושפיכות דמים בבית ראשון. וכשם שואהבת לרעך כמודך כולל קיום כל התורה, כך השנאה להיפך לעבור על כל התורה:

16. הרב קוק אורות הקודש ג שכד

ואם נחרבנו, ונחרב העולם עמנו על ידי שנאת חנם, נשוב להבנות והעולם עמנו יבנה, על ידי אהבת חנם.

17. ספר נועם אלימלך - פרשת וישלח רבי אלימלך מליז'נסק

ובבית שני היו בו שנאת חנם ועל ידי זה היה כח בעשו להיות לו אחיזה בהשדה דהיינו בבית המקדש ע"ד ועשו יודע ציד איש שדה. וזה שהיה עשו איש שעיר הוא רמז שכוון היה על ידי שנאת חנם

"אדרבה, תן בלבנו שגראה כל אחד מעלת חברינו ולא חסרונום, ושינדבר כל אחד את חברו בדרך הישר והרצוי לפניו, ואל יעלה שום שנאה מאחד על חברו חלילה ותחזק התקשרותנו באהבה אליך, כאשר גלוי וידוע לפניך. שיהא הכל נחת רוח אליך"